

Tors Kálmán

Írta: Lőrinczy György

Lassacsán az is kisül, hogy a mi halhatatlan Tyrtaeusunk, akinek lantja megdicsőítette az örök, ásitó rónaságot, hiába fitymálta és nézte le búbajos Fölvidékünk komor hegyóriásait! Hiába dalolta: „Mit nekem te zordon Kárpátoknak fenyesekkel vadregényes tája! Tán csodállak, ámde nem szeretlek, képzetem hegy-völgyedet nem járja!” Dehogynem járja! Mikor gömői barátai végre elcsalogatták a hegyi várromok közé, azok szépségei egyszerre megragadták a lelkét, sőt, egyik legszebb versének, *Salgó-nak*

nagyszerű romantikájára ihlették.

Hátha még a többit is fontolóra vette volna! Hogy Fülöpszállásról bottal verték ki imádott délibábos rónaságának lelkes barna fiai, ellenben a százbércű Gömör hegyei között táblabírónak választották a csavargó, szegény vándorpoétát és négylovas, parádés hintón vitték kastélyról-kastélyra, ünnepi halványképpen.

Szellemének halhatatlan, terebélyes családfája se az Alföldön lombosodott ki és nem ott hajtott életerős ágakat. Petőfi lelke nem a délibábos Alföldön, hanem az örökharagos, mennydörgő kárpáti ormok és fenyesek között vert igazán gyökeret. Szilaj nemzeti érzései, méla szerelmi ábrándjai, pajkos és bús dalai ott sétálnak egyaránt otthonra és rajongókra s ott lánognak ma is leghevesebb tűzzel a lelkek mélyén. Ott minden tűz annak a kohónak a tüze, amelyik a Petőfi lelkének szikráit szórja széjjel a világba. A hegyi patakok az ő dalait ringatják, a fenyesek az ő riadóit zúgják és a pörölyök azt az érzést kovácsolják, amelyikből nem a rabszolgaság bilincset, hanem a szabadság lángoló pallosát kovácsolják.

A *Tors Kálmán* lelkét, szellemét, karakterét is azok a hegyek adták a magyarságnak, becses ajándécul; *Tors Kálmán* is a Petőfi szellemének családi hajtása. Ugyanazon a dajka-tejen növekedett; épúgy elmondhatta, mint ő, hogy „mennydörgés volt apja, villámlás volt anyja; csecsemőkorában sárkánytejet szopott, ifjú-korában oroszlánvért ivott.” Talán már akkor is, mikor legelőször körülnézett, tele volt 'a lelke a költői álmok mámorával. A köröskörül sötétlő égbemeredő gömői hegyek hallgatagon és lomhán pipáltak és játszottak a szerte kóválygó föllegekkel, amik lejártak az égből, mint postások, hogy elhozzák a bujdosó csillagok üzenetét. Akkor még a magyar hegyek nemcsak álmodtak, éltek is. A képzelődő gyer-

meclélek a rimaparti fűzesek fölött a brézói kék hegyek között megtalálta a mesebeli törpéket és óriásokat, a dübörgő fantomokat és dalos tündéreket, akik a hegyoldalok hámoráiban az üllő körül settenkedtek, vagy ibolyát szórtak az avar közé. A kormos és szótalán némákat, akik mindenütt otthon vannak az erdei kunyhókban és szenet égetnek a szakadékok mentén s letérdelnek a sokszázéves fák derekán imádkozó *Nothelfer* képe előtt.

Ebben a sejtelmekkel teli világban nőtt föl és abból került előbb a rimaszombati kis múzsafészekbe, majd a késmárki tudós és hírneves nagy líceumba. Mind a két lelki műhely szinte természetes és harmonikus folytatása volt annak a lelki tartalomnak, ami a *Tors Kálmán* gyermeklelkében álmódott, szikrázott és lázongott. A szomorú tót és a keserű magyar lélek sajátos keveréke volt az, amit aztán a cipszerek kemény germán erővel kovácsoltak jellemmé. Ezek a magyar karakterek legértékesebbek a nemzeti életben. Vagy precízebben: a mi magyar nemzeti életünkben, mely évszázadok óta a megalkuvás utilitárius célszerűségei szerint ingadozik. Ideális lelki és fizikai kereszteződés: lelki fajmagyar.

Tors Kálmán sohase ingadozott és elveire nem alkudozott, még a sorssal se. Törekvéseit sohase változtatta, tehát ideáljait se. Az a jámbor tót nép, melynek körében az első impressziókat fölfogta, vallásos: egész télen imádkozik: és szorgalmas, sőt fáradhatatlan: egész nyáron dolgozik. Erkölsének alapja ket-tős: a Hit és a Becsület; amivel együtt jár a magától értetődő függelék is: a hűség. És azoknak az iskoláknak, amelyekben hajlamai és érzelmei kialakultak, amelyek tudomány szóm ját a tudományok varázsitalával kielégítették, két változatlan jelszava volt, mint tradíció és életelv: Talpra magyar! Rendületlenül! Mint a magyar élet jeligéje, a lelkébe égett mindkettő. Mindig talpon volt és — rendületlenül állott elvei, céljai, eszményei mellett. Mindkét karja vívott; az egyik védő, a másik támadó harcot. A fölvidéki iskolák hagyományos, szinte történelmi szellemét a humaniorák teremtették meg. Tüzes és tántoríthatatlan hazaszeretet, kötelesség- és felelősségérzet, nemzeti és vallásos hit, a múltak megbecsülése és a jövőért való magaförláldozás készsége, mind azoknak az iskoláknak idealizmusához tartozott. Ki a nagyobb idealista? Ez volt a versengés problémája, mely Rákóczi, Thököly, Kossuth, Deák, Széchenyi, Eötvös nevét lobogtatta a zászlókon és Petőfi riadóit zengte a majálisokon. Ilyen útravalóval érkezett a magyar szellemi élet fókusába Tors Kálmán. Volt annak az időszaknak olyan jellemző sajátága az akkori magyar szellemi életben, ami azóta rohamos romlásnak indult: az *őszinteség*. Magyar betegség; a lélek képtelen minden álnokságra. Természetes, hogy Tors Kálmán, azzal az iszákkal, amit a rimaszombati kis gimnáziumban és a késmárki líceumban, Thököly vára körül megtömt, a fő-

város köz- és szellemi életében nem találhatott másutt helyet, mint a függetlenségi párton és a túlzó vagy legalább is tüzes nacionalisták táborában. Abból az időből környezetének emléket egy megmaradt fotográfia őrzi, amelyen együtt van, alkalmasint mint olyanok társasága, akik ifjú ideáljaik tekintetében együtt éreznek, sőt egyet is éreznek: Tors Kálmán, Hegedűs Sándor, Bartók Lajos, Szatmáry György, Visy Imre, György Aladár, Erődy Béla, Freckay János. Valamennyien *A Hon* munkatársai. Vagyis Jókai és Petőfi szellemi gyermekei.

Nevüket, emléküket, munkásságukat az azóta elrohant évtizedek egymásra torlódott izgalmai meghalványították emlékezetünkben, pedig érdemes volna őket föltámasztani; sok kedves órát szereznének még ma is és nemes tanulságokat nyújthatnának.

Tors Kálmán alapjába véve idealista álmodozó volt. Költői lélek, melyen tehát nagyrészt a képzelődés uralkodik. Talán ép ezért játszott vele az élet kénye-kedve szerint, anélkül mégis, hogy lelkivilágán a külső sors kíméletlen durvasága bármi legcsekélyebb erőt is vehetett volna. A sokszoros hivatás kemény robotja közben híven őrizte és ápolta álmait és ideálját. Azt hiszem, a legizgalmasabb szituációk között is lírai ritmusok cikáztak keresztül-kasul a szíven s a politika szövevényei között otthona familiáris örömeire gondolt — vigasztalódásképpen. Azokból merítette nemcsak lelki, még fizikai kitartását is.

Sokoldalú műveltségének polihisztori bőségével fölfegyverkezve és megáldva, mihamar a zsurnalisztika, a politika, a szépirodalom és a társadalmi élet forgatagába került. Jókai mellé, Falk Miksa, Légrády Károly mellé, Kossuth, Helfy, Csáyolszky közelébe. A *Hon*, a Vasárnapi Újság, az Egyetértés, az Üstökös szerkesztőségi kötelékébe, de azonkívül sokat dolgozott a Pesti Hírlap-ba és a Kolozsvári Ellenzékibe s eredeti német tárcákat írt a *Neues Pester Journal*-ba és a *Pester LJoyd*-ba is. Öt cikluson át képviselte az ősmagyar Alföld Szentés városát. A róna a hegyektől kért apostolt. *Nemo profeta in patria* ona. Amennyire hasonló lelkiélete a Petőfiéhez, külső élete viszont éppen annak megfordítottja. Petőfi a rónaság fia, nem kellett a rónának, ellenben a hegyek dédelgetőén szívükre ölelték. Tors Kálmánt a rónaság bálványozta, a hegyek nem vettek róla tudomást. Öt cikluson át képviselte az országgyűlésen Szentest. Az akkori politikai élet heves hullámszásában ritka példa. Ez alatt az idő alatt sodorta az élet árja a publicisztika terére is. Szónokolt, vezércikkeket és közgazdasági tanulmányokat írt, mellett Jókaival megindította és szerkesztette Rudolf trónörökös nagyszabású irodalmi vállalatát: *Az Osztrák—Magyar monarchia írásban és képből* című gyönyörű művet. Rövid ideig szerkesztette az *Üstököst*, Jókai élclapját, majd a Tisza-féle fúzió után, melyben elveinél fogva résztvenni nem kívánt, az *Életképek* c. szépirodalmi lapot. *A Déryné naplója* című művét,

melyet ő rendezett sajtó alá és a Szeberényi püspökkel együtt gyűjtött és összeválogatott tót népdalokat, a tót népköltészet értékes gyöngyeit, egy-egy kötetben a Kisfaludy-Társaság adta ki. De közben meleg versekkel és pompás novellákkal is áldozott a szépirodalomnak, melyhez sohasem volt hűtlen, sőt összevetve minden írásművét, sajnálhatjuk, hogy életviszonyai arra kényszerítették, hogy nagyszerű költői és szépírói tollát nem áldozhatta tisztán és kizáróan a szépirodalomnak. Azt hisszük, hogy neki magának is fájt ez. Azt hisszük, hogy a felhőket, amik ott borongtak mélázó szelíd szemében és homloka redői között, ez a titkos vagy magatudatlan bánat hajtotta oda. *Gara Mária* című balladája, melyet még 1860-ban, tizenhétéves korában írt, ritka költői erőről tanúskodik. De minden versében ott lüktet a lélek rajongása. Színes nyelvének kifejező ereje, gördülékenysége és szókincese a maga ideje egyik legkiválóbb magyar stilisztái közé avatja, amit az akkor még ifjú Petőfi-Társaság költői gárdája is sietett megbecsülni azzal, hogy a Társaság rendes tagjává választotta.

Szerette a sajtót; elszakadni sohase tudott tőle. Hiszen még akkor a sajtó és az irodalom jóformán ugyanaz volt. Nyelve legalább alig különbözött. Tors Kaimén alapította meg Falk Miksával a Hírlapírók Országos Nyugdíjintézetét, melynek körülbelül ugyanannyi volt az író, mint a tulajdonképpen való hivatásos zszurnaliszta tagja. Az intézet legelső elnöke Falk Miksa, legelső alelnöke Tors Kálmán, legelső titkára Visy Imre volt. Munkájuk több a banális úttörőkénél. Felfedezők voltak, ők fedezték fel a magyar szellemi élet mostoha gyermekét: az új ságírók testvériségét.

Vegyük mindehhez a politikai pártélet és gyűlölködés szakadatlan izgalmait, a közszereplés fáradalmait, az írói és költői hevületekkel járó elmélyedéseket, tépelődéseket és látomásokat, a felelősségérzet súlyos terhét és az anyagi gondokat! A család szent aggodalmait! A fészek örömeit, az érettük való szüntelen viaskodást, a csalódások keserűségeit, amik fölött a sikerek, a győzelem halvány délibábjai és csalfa csillagai úsznak! Elképzelhetjük, hogy a szenzibilis költői lélek milyen heroizmusára, a hit és az életelvek milyen biztonságára volt szüksége, hogy meg ne tántorodjék, vagy össze ne törjön még útközben!

Tors Kálmán nem tántorodott meg és nem tört össze! Ma is előttem van rengő szakálla, mely betakarta mellét. Mélázó szeme és gondolkozó feje, melyben ideáljait őrizte, hogy azok világítsanak munkájához! Mindig komoly volt, megfontolt és határozott. Si fractus illabatur orbis! Nem ő volt a legnagyobb, de nagy volt. Akkor talán nem is volt legnagyobb senkise. De Tors Kálmán talán a legkedvesebb volt valamennyi között. Nem emlékezem rá, hogy egyetlenegy ellensége is lett volna.

A közélet sokféle izgalmát az Otthon meleg csöndjében és szelíd örömei között pihente ki, habár az élet természetes

csapása őt se kímélték meg. Otthonának époly bájos, mint szépelkű őrangyala, életének hű osztályosa: hitvese volt, *Szigligeti Aranka*, a nagy drámaíró és esztétikus Szigligeti Ede egyik leánya, aki véletlenül sohase lépett színpadra. Ebből a gyönyörű szerelmi frigyből nemcsak ideális családi élet fejlődött ki Tors Kálmán otthonában, de hét szép gyermek is született. Hármat elragadott a halál; a négy ma is közéletünk érdemes munkása. Elég róluk annyit mondani, hogy mind a négy méltó a nevére és a nagy elődökhöz.

Mindent összevéve és összevetve, *Tors Kálmán* ritka szép jelenség és emlék a magyar köz- és szellemi élet amaz aranykorából, mely a ferencjózsefi ragyogó időket az emlékezés számára felejthetetlenekké teszi és szinte a legendák méla bájával díszíti fel. Tors Kálmán részese és munkása volt annak a koraknak, ő is segített azt széppé és értékessé tenni. Az élet elkoptatta, a halál megdicsőítette emlékét és érdemét. Az emberi küzdelmek, amiken neki is át kellett vergődnie, nem árnyékolják be pályájának tiszta és nemes harmóniáját. S ez a pálya maradandó helyet biztosít nevének a magyar szellemi élet változatos történelmében. Ő az a talán egyetlen, a vele egyenlő idealisták között, aki végigálmolta az életet és végigélte — álmait.